

MARIA VÂTCĂ

West University of Timișoara

THE VIRGIN MARY – BIBLICAL CHARACTER IN THE CEREMONIAL TEXTS SPECIFIC TO CHRISTMAS CAROLS FROM "ALMĂJULUI" VALLEY, CARAȘ-SERVERIN COUNTY

Abstract: The aim of the present paper is to discuss the presence of Virgin Mary – one of the important Biblical characters – in ceremonial texts (carols, star songs) as part of the custom of carol-singing that takes place during the winter holidays, with special reference to Almaj Valley, Caras-Severin county. These ceremonial texts belong to traditional oral culture and are known as creations through variants (in the above mentioned geographical area, there are, in fact, numerous variants of these texts); having a mystic and magical character and an outstanding original and traditional artistic value, they are characterized by diverse imagery and a multitude of topics.

*We will talk about Virgin Mary's presence in the carols and star songs known in the area and analyze, at the same time, the various names by which the character is known: **Sfânta Fecioară, Curata, Preaveinovata, „Maica Prieșesta”, Maica Mărie, etc.** It is worth mentioning that, sometimes, the actions attributed to Virgin Mary are adapted to the traditional Romanian life, her involvement in Biblical events being rather symbolic than real. Such a study cannot be comprehensive since some of the texts have been lost, others – already collected – are incomplete or changed so that their original form is no longer available, while still others might be discovered in the future, during field research.*

Keywords: custom, Almaj Valley, carol-singing, Biblical characters, Virgin Mary.

This work was cofinanced from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/140863, Competitive Researchers in Europe in the Field of Humanities and Socio-Economic Sciences. A Multi-regional Research Network.

Valea Almăjului¹, areal cunoscut și sub numele de Țara Almăjului, zona Almăjului sau Almăjul, a conservat din perspectivă etnofolclorică, până în zilele noastre, o serie de elemente specifice tradițiilor devenite populare, printre care se numără și cele caracteristice obiceiurilor din perioada de iarnă a anului calendaristic.

Colindatul, cel mai reprezentativ obicei din cadrul sărbătorilor de iarnă, face parte din genul ritual al folclorului, gen ce include poezia obiceiurilor (o poezie rituală) și a datinilor, ca instituții ale culturii tradiționale. În acest sens, se poate spune că producțiile acestui gen (colindele sau cântecele de stea) sunt „textele” care se „contextualizează” în obiceiul colindatului, ele aparținând folclorului literar. Creații de tip ceremonial, transmise pe cale

¹ Acest ținut este situat în partea de sud-est a actualului județ Caraș-Severin, fiind străbătut de râul Nera și cuprinzând următoarele localități: Bănia, Borlovenii-Noi, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Dalboșeț, Gârbovăț, Lăpușnicu-Mare, Moceriș, Pătaș, Prigor, Prilipeț, Putna, Ravensca (sat de cehi), Rudăria (astăzi – Eftimie Murgu), Șopotu-Nou (cu satul Stancilova), Șopotu-Vechi.

orală, din generație în generație, ele suferă diverse modificări, fapt ce determină circulația lor în diferite variante, în care se mai păstrează uneori doar morala (de regulă, creștină)².

În urma unor cercetări de teren pe care le-am întreprins în zona Almăjului, am cules câteva informații despre textele ceremoniale ce formează repertoriul specific obiceiurilor de iarnă. În pofida diferențelor dintre colinde și cântecele de stea, între aceste două categorii s-au produs unele întrepătrunderi – de pildă, adaptarea unor texte mai noi de cântec de stea la unele melodii vechi de colindă³. Astfel, vom folosi termenul colindă în sens larg, chiar dacă textul analizat este cel al unui cântec de stea⁴, tropar etc. Menționăm că nu am avut acces la transcrierea exactă a textelor, fapt pentru care demersul de față nu intenționează, nici pe departe, a fi integrator.

*

În spectrul onomasticii românești, numele Maria este considerat a fi unul dintre cele mai vechi, fiind asimilat odată cu literatura apocrifă, transmisă pe cale orală; după opinia unor cercetători, acest termen a fost preluat împreună cu alții, tot de origine latină, din sfera limbajului teologic, vechimea sa rezultând din „mulțimea variantelor și a hipocoristicelor înregistrate în primele documente”⁵.

Ca personaj biblic, Maria, mama lui Iisus Hristos (Cel pe Care se întemeiază credința creștină⁶), apare îndeosebi în relatările din Evanghelia după Matei și din cea după Luca, ce cuprind vestirea nașterii lui Iisus, cântarea Mariei, prezența ei în anumite momente biblice alături de Fiul său, inclusiv la răstignirea Acestuia⁷.

În spiritualitatea românească de rit ortodox, Fecioara Maria este o prezență permanentă, „ca urmare a semnificației majore a existenței sale pământești, sinonimă cu o biografie închinată total lui Dumnezeu”⁸. Există și câteva sărbători închinare Maicii Domnului: Bunavestire (25 martie), sărbătoare numită, în Valea Almăjului, Blogovișceană, Adormirea Maicii Domnului (15 august) – Sfântă Mărie Mare, Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie) – Sfântă Mărie Mică și Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie). Pe lângă aceste zile de praznic dedicate Fecioarei Maria, Biserica Ortodoxă a instituit și alte forme de cinstire a ei: cântări (imnuri, axioane, pricesne), rugăciuni (acatiste, paraclise), o bogată iconografie și chiar lăcașuri de cult (biserici sau mănăstiri) ce au drept hram una dintre sărbătorile amintite⁹. Totodată, în tradiția Bisericii se păstrează o multitudine de aspecte privind viața Mariei ori legende provenite din scrierile apocrife¹⁰. Ea este personajul biblic cel mai des reprezentat și în creațiile artistice (muzicale, plastice), după persoana Fiului său, Iisus

² Ovidiu Papană, *Categorii ale producțiilor folclorice muzicale românești*, Timișoara, Tipografia Universității de Vest, Facultatea de Muzică, 2006 (curs litografiat), p. 7.

³ Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, Editura Minerva, 1981, p. 14.

⁴ Cântecul de stea are o temă exclusiv creștină, fiind de origine bisericească, cu un pronunțat caracter apusean. Se deosebește de colind prin tematică, prin structurile ritmice și sonore folosite, iar în ceea ce privește forma arhitectonică, prin lipsa refrenului. Cele două genuri muzicale sunt înrudite, dar, în cântecele de stea, subiectele biblice sunt tratate mult mai rigid, chiar dogmatic – vezi Ovidiu Papană, *op. cit.*, p. 8.

⁵ Aurelia Bălan Mihailovici, *Dicționar onomastic creștin. Repere etimologice și martirologice*, București, Editura Minerva, 2003, p. 354.

⁶ * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 154.

⁷ * * *, *Dicționar biblic*, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creștină”, 1995, p. 808-809.

⁸ Florina-Maria Băcilă, *Nume ale Fecioarei Maria în volumul Minune și Taină, de Traian Dorz*, în Oliviu Felecan (ed.), *Name and naming. Proceedings of the second International Conference on Onomastics „Onomastics in Contemporary Public Space”, Baia Mare, May, 9-11 2013*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2013, p. 882.

⁹ Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Editura Diecezană, 2001, p. 274.

¹⁰ * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, p. 278.

Hristos, fiindu-i atribuite o serie de simboluri (luna, stelele, crinul¹¹), sub diferite motive și forme de prezentare¹².

În tradiția poporului român, Fecioara e socotită protectoarea neamului și a țării, ocrotitoarea celor năpăstuiți (săvârșind minuni pentru binele oamenilor), „aleasă de Dumnezeu să fie purtătoarea mântuirii întregii lumi”¹³. Ea e cunoscută ca întruchipând și imaginea mamei – unul dintre cele mai de seamă simboluri arhetipale¹⁴. Dintre numele atribuite ei amintim: Sfânta Fecioară, Fecioara Maria, Maica Domnului, Născătoarea (de Dumnezeu), Maica Sfântă, Maica Precista, Preacurata, Maica Durerii, Împărăteasa Cerului etc.

Am menționat toate aceste aspecte deoarece ele sunt în strânsă legătură cu apariția numelui Fecioarei Maria în textele ceremoniale specifice obiceiului colindatului în perioada sărbătorilor de iarnă, în Almăj; vom avea în vedere câteva dintre aceste creații culese de folcloristul Nicolae Ursu și altele strânse în urma anchetelor întreprinse în zonă.

*

În Valea Almăjului, Fecioara Maria este cunoscută sub numele de: (Maica) Prișeștea, Maica / Maică Mărie, Sîmtă Maică Mărie, Maică Priacurată.

Într-un cântec din localitatea Bănia, găsim substantivul propriu în discuție cu rol de refren: „O, Isusă, Tu, Cریestoasă, (bis) / **Marie, Marie**, / Zarea ta cea măi frumoasă, (bis) / **Marie, Marie**”¹⁵. După cum se știe, Maria, numele Maicii Domnului, este cel mai frecvent dintre toate prenumele feminine, folosirea lui ca refren în acest colind fiind inseparabilă de cel al Fiului lui Dumnezeu – asociere implicită, având în vedere că sărbătoarea cea mai importantă din cadrul obiceiurilor de iarnă este Nașterea Domnului (Crăciunul).

O altă colindă publicată de folcloristul Nicolae Ursu, în lucrarea *Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat)*, a fost culeasă din localitatea Bozovici și relatează întâlnirea unor „juni colindători” cu Maica Preacurată, care-și caută Fiul, întrebându-i pe aceștia despre El: „Leroloi, Pliccat, mi-au pliccatî, / Pliccat, mi-au pliccatî, / Leroloi, Juni colindători. / Leroloi, Mari priedătători / Leroloi, Patruzăși și șinși / Leroloi, Șinzăși fărădă șinși / Leroloi, Joi dă giminiatî. / Leroloi, **Maica Prișeștea**, re / Leroloi, Cîn'ie, mi-î vîegia / Leroloi, Poalîe sufulca, rîe, / Leroloi, Fuga că mi-aș da, / Leroloi, Dîn gură-ntrăba, re: / Leroloi, Jîuni colindători, / Leroloi, Cît voi mi-aș umblat / Leroloi, Dă mi-aș colindat, / Leroloi, Văzuș, mi-aș văzut / Leroloi, Păstrișorul mîeu, / Leroloi, Stăpînioru vostru? / Leroloi, **Maico Prișeșta!** / Leroloi, Noi l-om fi văzutî, / Leroloi, Nu l-am cunoscutî. / Leroloi, Lesne-l d-a-l cunoașcîe. / Leroloi, Obrăjîoru lui, / Leroloi, Spuma lapcîlui. / Leroloi, Ochișorii lui, / Leroloi, Doauă murîe nîegre / Leroloi, Coapcîe la răcoar', / Leroloi, N-acinsă dă soarîe. / Leroloi, Sprînșîenili lui, / Leroloi, Pana corbului, / Leroloi, Călușălu lui, / Leroloi, Puiu liului. / Leroloi, Frîulîețu lui, / Leroloi, Doi șărpi mari, bălauri. / Leroloi, Chingulița lui, / Leroloi, Două broașcîe stoarsă. / Leroloi, **Maico Prișeșto!** / Leroloi, Noi că l-am vădzuțî / Leroloi, Joi dă giminiatî, / Leroloi, Pă roauă, pă șiață, / Leroloi, Pă roauă dăscult, / Leroloi, Pă brumă-ncălțatî / Leroloi, ('N) poarta Iuzîiei / Leroloi, Fluîerîel zăcîndî, / Leroloi, Oilîe strîgîndî. / Leroloi, **Maica Prișeștea**, re / Leroloi, Fuga că mi-aș da / Leroloi, La Sfîntu Iliîe. /

¹¹ Dintre simbolurile biblice atribuite Fecioarei Maria enumerăm: scara lui Iacob, rugul aprins al lui Moise, care nu s-a mistuit, toiagul lui Aron, turnul lui David din *Cântarea Cântărilor* – vezi Victor Aga, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic (cu istorie, tradiții, legende, folclor)*, ediția a II-a, Timișoara, Editura Învierea, 2005, p. 234-235.

¹² * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, p. 288.

¹³ Victor Aga, *op. cit.*, p. 234.

¹⁴ Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Timișoara, Editura Învierea, 2007, p. 344.

¹⁵ Nicolae Ursu, *Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat)*, București, Editura Muzicală, 1958, p. 165. Precizăm că, în lucrarea de față, transcrierea fonetică a colindelor sau a cântecelor de stea este aproximativă.

Leroloi, Iliē, Iliī(e), / Leroloi, Trasniēscie, pliesniēscie, / Leroloi, Iuda prăpăgīesci(e), / Leroloi, Fiuleț păzāscie, / Leroloi, Șī copilu mamāi, / Leroloi, Șī vițālu-n vacā, / Leroloi, Șī purșielu-n scroafā, / Leroloi, Șī puiu-n ghioacā.”¹⁶

Descrierea de către Maria a trăsăturilor Pruncului Iisus printr-o serie de enumerări, unele contrastante („murie nēgre” vs „n-acinsā dā soarē”), trimite la elemente descriptive cu rezonanță în texte de marcă ale literaturii populare românești, precum descrierea măicuței bătrâne a ciobanului moldovean din Miorița – individualizat tot prin trăsăturile lui speciale: „Iar dacā-i zāri, / Dacā-i întâlni / Māicuță bătrānā / Cu brāul de lānā, / Din ochi lācīmānd, / Pe cāmpī alergānd, / De toți întrebānd / Și la toți zicānd: / Cine-au cunoscut, / Cine-mi au vāzut / Māndru ciobānel / Tras printr-un inel? / Fețișoara lui, / Spuma laptelui; / Mustețioara lui, / Spicul grāului; / Perișorul lui, / Peana corbului; / Ochișorii lui, / Mura cāmpului!...”¹⁷.

Asemănarea temei celor două creații populare este notabilă: de altfel, autorul chiar precizează, într-o notă de subsol, că acest cântec e un „amestec de colindă cu bocet și baladă”¹⁸. După cum se știe, bocetul aparține genului liric, fiind o formă „mai puțin cizelată”, destul de rar întâlnită în colecțiile de folclor¹⁹, iar balada – cântec epic de întindere medie – aparține genului narativ în versuri²⁰; prin subiectul pe care îl expune, este strâns legată de colindă și de „«firul epic» al unor cântece lirice”²¹. Pe de altă parte, în folclorul specific spațiului românesc, Fecioara Maria este considerată a fi simbolul maternității, fiind cunoscută și ca „o divinitate a vieții, a ritmurilor nașterii, creșterii și morții întregii naturi”²².

Tot în acest caz, se poate semnală o similitudine cu o altă creație folclorică întâlnită în Valea Almăjului – Numărătura mare –, încadrată de Emil Petrovici în categoria descântecelor și a practicilor magice. Acest text se rostește doar atunci când sufletul se desprinde cu greu din existența aceasta pentru a se integra în lumea de dincolo: „Cînd îi omu bolnav, ée duș lîngă iel la pat, ée puñ pră ženunkī, aprindz o lumānare dīla praznic²³ ș-atunș înșepī sā dzīs”²⁴. Textul se întâlnește, de asemenea, sub diferite variante: fie relatează explicit căutarea Fiului Sfânt de către „Maica Prișista”, fie, în altă parte, descrie plecarea unui „om mare” la pădure pentru a aduce lemnul necesar construirii unei biserici, loc unde se întâlnește cu „Maica Prișista”, ce întreabă de Fiul ei, pe Care nu-L găsește: „O plicat un om mari / La o păduri mari / Sā taii un lemn mari / Sā fac-o bisāricā mari, / [...] / Pră scam-mic, scamn mari / S’iini-n șādza? / **Maica Prișistā** / [...] / Numa pră drag fiul ei, / C’eriului ș-a pāmîntului, / Nu-l afla. / Șī plicā **Maica Prișistā** / Tînguindu-sā, / Amārîndu-sā, / Dži cosīță dzisplicîndu-sā”²⁵. Se remarcă, în text, utilizarea, în relatarea unor momente de durere și disperare, a unor elemente specifice prototipului feminin din comunitatea tradițională românească.

¹⁶ Id., *ibid.*, p. 166.

¹⁷ Miorița, în V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*. Ediție îngrijită de D. Murărașu, București, Editura Minerva, 1971, p. 12.

¹⁸ Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

¹⁹ Ioan Viorel Boldureanu, *Etnologie și folclor. Cultură tradițională orală. Teme, concepte, categorii*, Timișoara, Editura Marineasa, 2008, p. 113.

²⁰ Ca structură, aceasta din urmă cuprinde trei substraturi: cel arhaic / mitologic, cel al protoconceptelor transpuse zonal și nivelul etnic – id., *ibid.*, p. 100-101.

²¹ Id., *ibid.*, p. 100-101.

²² Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 342.

²³ După opinia unor cercetători, praznicul casei este un obicei preluat din Peninsula Balcanică; el presupune faptul de a alege ca patron al casei un sfânt, ziua de prăznuire a acestuia devenind una marcantă pentru familie. Fiecare casă din Almăj alege și păstrează praznicul ei. Cu ocazia praznicului se sfințește casa de către preotul satului, act urmat de o masă de praznic, în care se oferă hrană de pomană pentru cei răposați. Lumânarea joacă un rol important în această practică, ea fiind aprinsă la masa de praznic, păstrându-se pentru a fi din nou folosită în diferite momente grele din viața membrilor familiei.

²⁴ Emil Petrovici, *Folclor din Valea Almăjului*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, III (1935), p. 130.

²⁵ Id., *ibid.*, p. 132-133.

În localitatea Bozovici se regăsește aceeași practică de rostire a Numărării mari, dar sub o formă diferită: „Toț oamiîni care lucra / Dă **Maică Mărie** să ruga / **Maică Mărie** nu-i asculta; / Năcăjîtă mare iera, / Că-n dăpărtare pleca, / Fiul scump a iei căuta, / La Maica Miercuri a zună. / – Maică Miercuri, / N-ai văzut copilul meu? / – O, **Maică Priacurată**, / Dacă l-oi fi văzut, / Nu l-an cunoscut. / [...] / – O, **Priacurată Maică**, / L-an văzut / Întră doi tîlhari”²⁶. După cum reiese din exemplele de mai sus, apelativele folosite pentru Fecioara Maria cunosc diverse variante ce subliniază calitatea ei maternă, dar și dimensiunea purității.

Un alt text specific colindatului, cules tot de către folcloristul Nicolae Ursu, text în care remarcăm, de asemenea, prezența Fecioarei Maria, s-a păstrat în mai multe variante. Astfel, la Bozovici se cânta în felul următor: „(A) Sculaț, sculaț, mari boieri, (bis) / Că vă vin colindători, (bis) / (B) Dară-nuntru șie-m iera, re, (bis) / Iest-o masă mare-ncinsă. / (A) Dă boieri, Doamne-i cuprinsă (bis) / Dar la jîlț-ăl măi dintîi (bis) / (B) Șagie bunul Dumniedzău (bis) / Lîngă bunul Dumniedzău (bis) / (A) Șagie **Maica Prieșiestă**, re. (bis) / Lîngă **Maica Prieșiestă**, re (bis) / (A) Șagie bătrînul Crășiunî. (bis) / [...] / Sus la Rusalim ci-am dus, (bis) / (B) Și-acolo să-m stăpîniești (bis) / Ș-încă jios să potriviești. (bis)”²⁷. Redăm în continuare o altă variantă a acestei creații, întâlnită la Prilipeț: „(A) Ici, aici aceasta curcîe, (bis) / Mult mi-s nalcîe, minunacie, (bis) / (B) Iară-nluntru ci-ne-m ăeste, (bis) / Iest-o masă mare-ncinsă. / (A) Gîe boieri, Doamne-i cuprinsă (de trei ori) / (B) Iar în jălțul măi dintîiu (bis) / (A) Șagie bătrînul Crășiun. / Lîngă bătrînul Crăciunu (bis) / Șăgia Sfîntul Anul Nou. / Lîngă Sfîntu Anu Nouo (bis) / (B) Șăgia Sfîntul Sîmcionu, (bis) / Lîngă Sfîntul Sîmcionu (bis) / Șăgia **Maica Prieșiestă**. (bis) / Să vorbiau, să drumăiau, (bis) / Care-i mare gi mărîre. (bis)”²⁸.

Termenul Prieșiestă înseamnă „Preacurată”, reprezentând un superlativ absolut – gradul extrem al calității respective; de altfel, este cunoscut faptul că Fecioara Maria e considerată a fi întruchiparea curăției, a fecioriei – „simbolul nonmanifestului, al lucrurilor nerelevate, al lumii primordiale”²⁹.

Într-o colindă culeasă din localitatea Putna (Almăj), se remarcă implicarea prototipului marial într-o altă formă: „Pogorât-au, pogorât / Îngerii la Domnu Sfânt / pră turnu bisericii, / la **icoana Precistii**. // Icoanili-l întrăbară: / – Ce veste ne-aduci în țară? / – Veste bună, veste ră, / **Maria, Maică Fecioară**, // I-o venit vremea să nască, / Ea îmbla dîn casă-n casă, / Nima-n lume nu o lasă, / Nima-n lume nu o lasă.”³⁰. În situația de mai sus, se distinge clar personificarea icoanei, ca element de cult, care, în credința ortodoxă, reprezintă o imagine divinității, a sacralului, dar nu ca scop în sine, ci ca mijloc, ca „fereastră între pământ și cer”³¹ – „identitatea și prezența nemijlocită așezate pe scala sacralității aproape de locul desăvârșit”³²; după cum se știe, în tradiția aceluiași cult, a rămas consemnat faptul că primul chip al Fecioarei Maria a fost pictat de evanghelistul Luca³³, cel care a și relatat pe larg momentul întrupării și evenimentul nașterii lui Iisus³⁴.

În exemplele de mai sus, ne-am referit atât la prezența numelor date Fecioarei Maria, cât și la unele elemente-simbol aparținând acestui spectru, deoarece prin fuziunea lor și a altor caracteristici (melodia arhaică, gesturile rituale sau simbolice) se realizează creația populară sincretică, specifică obiceiurilor de iarnă.

²⁶ Id., *ibid.*, p. 130.

²⁷ Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 170-171.

²⁸ Id., *ibid.*, p. 171.

²⁹ Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 103.

³⁰ Stana Zăvoian, 83 ani, localnică, Putna, născută la Globu-Craiovei.

³¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 2, *E-O*, București, Editura Artemis, 1995, p. 138-139.

³² Ioan Viorel Boldureanu, *op. cit.*, p. 31.

³³ Victor Aga, *op. cit.*, p. 139.

³⁴ Vezi capitolele I-II din *Evanghelia după Luca*.

Ne vom opri, în cele ce urmează, la folosirea numelor care o desemnează pe Maica Domnului sau redau atribute ale ei în creații uzuale, de regulă, în cântece de stea.

Cel mai cunoscut text, cântat cu precădere în bisericile de rit ortodox, dar nu numai, în acest areal geografic, este, fără îndoială, O, ce veste minunată, cu mai multe variante, dintre care le cităm pe următoarele: „O, ce veste minunată, / în Vifleem ni s-arată, / că a născut Prunc, / Prunc din Duhul Sfânt / **Fecioara Curată**. // Că la Vifleem **Maria**, / săvârșind călătoria, / în sărac lăcaș, / lâng-acel oraș, / naște pe Mesia.” ori „Mergând Iosif cu **Maria** / în Vifleem a se-nscia, / într-un mic sălaș, / din acel oraș, / a născut pe Mesia.”³⁵.

Numele Mariei este întrebuițat și într-un cântec de stea introdus mai recent în repertoriul de Crăciun – Praznic luminos: „Raiul cel închis / azi iar s-a deschis, / șarpelui cumplit / capul s-a zdrobit / și strămoșii iară, / prin **Sfânta Fecioară**, / iar s-au înnoit, / iar s-au înnoit.”³⁶. Sintagma folosită aici pentru a o desemna pe Fecioara Maria reflectă una dintre însușirile sale fundamentale – sfințenia –, întrebuițarea adjectivului Sfântă, ca determinant al substantivului Fecioară, conturând „un posibil model al sacralității și al trăirii lăuntrice a credinței, al vieții curate și evlavioase, pline de har, un arhetip al purității vrednice de cinstire”³⁷.

Pe aceeași linie se înscrie și folosirea unui grup nominal în care se asociază substantivul Fecioara fie cu numele propriu Maria, fie cu un adjectiv care trimite la ideea purității ei: „În Vifleem azi / e mare minune, / **Fecioara curată (Fecioara Maria)** / Fiu născu în lume.” (Cerule și pământul)³⁸.

Un alt text din repertoriul actual al colindelor este Steaua sus răsare: „Steaua sus răsare / ca o taină mare, / Steaua strălucește / și lumii vestește. (bis) // Că astăzi **Curata**, / **Preanevinovata**, / **Fecioara Maria** / naște pe Mesia. (bis)”³⁹. Se observă aici înlănțuirea unor atribute mariologice – virtuți recunoscute ca atare de învățătura Bisericii, cum sunt „integritatea și castitatea ființei”, curăția sufletului, a cugetului și a trupului. „De altfel, Sfinții Părinți insistă asupra calității Mariei de a fi trăit în neprihănire atât înainte de nașterea lui Iisus, cât și în timpul nașterii și după naștere”⁴⁰.

O situație similară se întâlnește în următorul text: „Veniți astăzi, credincioșii, / să săltăm, să săltăm, / de nașterea lui Hristos / ne bucurăm. // [...] // Că El astăzi în Vifleem / S-a născut, S-a născut, / precum au vestit proorocii / de demult. // Din **Maria Preacurata** (Din **Fecioara Preacurata**) / S-a născut, S-a născut, / precum au vestit proorocii / de demult.”⁴¹ (Veniți astăzi, credincioșii). Reținem prezența adjectivului curat, tot la superlativul absolut, marcat cu prefixul prea-, termen „care conturează imaginea decenței și a purității Fecioarei Maria”⁴², această întrebuițare fiind specifică și limbajului liturgic.

În ultimii ani, în localitatea Bozovici, cunoscută ca centru al Văii Almăjului, se organizează, în luna decembrie, un festival de colinde. Am remarcat, an de an, îmbogățirea repertoriului corurilor participante, îndeosebi al celor din zonă, cu anumite creații „împrumutate” din alte regiuni. În această situație se află colindul Doamne, a Tale cuvinte: „Darurile să rămâie / aur, smirnă și tămâie, / **Fecioara** le mulțumește, / pe trei crai

³⁵ De regulă, aceste texte sunt cântate din unele cărți bisericești și cunoscute pe scară largă de credincioși. Am ales două variante transmise de informatorii din zonă.

³⁶ Vezi *supra*, nota 35.

³⁷ Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 886.

³⁸ Vezi *supra*, nota 35.

³⁹ Vezi *supra*, nota 35.

⁴⁰ Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 885.

⁴¹ Vezi *supra*, nota 35.

⁴² Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 887.

blagoslovește (povățuiește), / O, minune!”⁴³. Aici, numele Maicii Domnului este substituit prin substantivul propriu Fecioara.

*

Configurarea tipului marial în textele ceremoniale specifice colindatului în Valea Almăjului se realizează sub diferite forme ori combinații. Astfel, se utilizează următoarele denumiri: Marie, (Maica) Prieșiestă (Prieșistă), Maica / Maică Mărie, Maică Priacurată (cu varianta Priacurată Maică), Maică Fecioară, iar mai nou, în creațiile preluate din alte zone, Sfânta Fecioară, Fecioara Maria, Curata, Preanevinovata ori, simplu, Fecioara; cel mai frecvent folosit este numele Maica Prieșiestă.

Se constată, de asemenea, faptul că, pornind de la atributele conferite Fecioarei Maria, în numirea ei s-au născut o serie de asocieri, uneori, sub formă ascendentă, „înlănțuită” („**Curata**, / **Preanevinovata**, / **Fecioara Maria**”), cu semnificații aproape redundante; aglomerarea respectivă semnaleză nevoia autorului anonim de a accentua în mod deosebit însușirile Mariei. În asocierea termenilor, respectiv în cadrul grupurilor nominale, pe lângă centru avem, adesea, atribute ce redau numele ei; în unele situații, această asociere e chiar contrastantă (de tipul Maică și Fecioară ori Maică Preacurată), în schimb, ea exprimă o mărturisire de credință, un adevăr dogmatic. Termenii folosiți ca determinanți atributivi la gradul superlativ absolut marcat cu prefixul prea- evidențiază intensitatea maximă a calității, în sintagme nominale reflectând persoana Maicii Domnului: Priacurată ori Preanevinovata; colindele, ca poezii festive, dar și creații arhaice⁴⁴, oferă cadrul propice utilizării acestora, mai ales că majoritatea au fost alcătuite de oamenii din popor. Demn de semnalat este și faptul că, în cadrul textelor ceremoniale specifice perioadei Crăciunului în Almăj, apariția termenilor ce o desemnează pe Fecioara Maria, precum și a acțiunilor la care este supusă aceasta e strâns legată de cea a lui Iisus Hristos, Fiul ei.

Așa cum se observă din exemplele de mai sus, numele date Fecioarei Maria sunt diverse, „pornind de la structuri comune cu textele biblice, cu limbajul liturgic sau din registrul colocvial până la construcții complexe, aglomerări apozitive ce vin să contureze în ansamblu, la modul iconografic, personalitatea ei emblematică”⁴⁵. Majoritatea lor au nu numai valoare expresivă, ci și rolul de a releva anumite precepte de natură teologică (maternitatea divină a Mariei, fecioria sa veșnică, sfințenia și curăția, încrederea în mijlocirea ei, pe lângă Fiul său, pentru toți creștinii etc.)⁴⁶.

BIBLIOGRAFIE

- * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, București, Editura Enciclopedică, 1996.
- * * *, *Dicționar biblic*, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creștină”, 1995.
- Aga, Victor, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic (cu istorie, tradiții, legende, folclor)*, ediția a II-a, Timișoara, Editura Învierea, 2005.
- Alecsandri, V., *Poezii populare ale românilor. Ediție îngrijită de D. Murărașu*, București, Editura Minerva, 1971.
- Băcilă, Florina-Maria, *Nume ale Fecioarei Maria în volumul Minune și Taină*, de Traian Dorz, în *Oliviu Felecan (ed.), Name and naming. Proceedings of the second International Conference on Onomastics „Onomastics in Contemporary Public Space”, Baia Mare, May, 9-11 2013, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2013, p. 881-894.*

⁴³ Vezi *supra*, nota 35.

⁴⁴ Gheorghe Vrăbie, *Folclorul: obiect – principii – metodă – categorii*, București, Editura Academiei, 1970, p. 104 și p. 222.

⁴⁵ Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 892.

⁴⁶ Id., *ibid.*, p. 892-893.

Bălan Mihailovici, Aurelia, Dicționar onomastic creștin. Repere etimologice și martirologice, București, Editura Minerva, 2003.

Braniște, Ene, Braniște, Ecaterina, Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase, Caransebeș, Editura Diecezană, 2001.

Brătulescu, Monica, Colinda românească, București, Editura Minerva, 1981.

Boldureanu, Ioan Viorel, Etnologie și folclor. Cultură tradițională orală. Teme, concepte, categorii, Timișoara, Editura Marineasa, 2008.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, Dicționar de simboluri, volumul 2, E-O, București, Editura Artemis, 1995.

Evseev, Ivan, Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale, Timișoara, Editura Învierea, 2007.

Papană, Ovidiu, Categoriile ale producțiilor folclorice muzicale românești, Timișoara, Tipografia Universității de Vest, Facultatea de Muzică, 2006 (curs litografiat).

Petrovici, Emil, Folclor din Valea Almăjului, în „Anuarul Arhivei de Folclor”, III (1935), p. 25-157.

Ursu, Nicolae, Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat), București, Editura Muzicală, 1958.

Vrabie, Gheorghe, Folclorul: obiect – principii – metodă – categorii, București, Editura Academiei, 1970.

Informatori:

Stana Zăvoian, 83 de ani, localnică, Putna, născută la Globu-Craiovei.

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).